

Observatoriul este de două ori în
septembra, Miercură și Săptămâna.

Prietenii

pentru Sibiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimis cu postă în lăințul monarhiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În strainatate pe 1 anu 10 fl. său 22 franci, pe 6 luni 5 fl. său 11 franci. — Numeri singurati se dău căte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Anul VI.

Nr. 93.

— Sibiu, Miercură 23/5 Decembrie.

1883.

Pentru ce nu se multiesc romani în monarhia austro-ungurescă?

Acăsta întrebare de cea mai mare importanță s-a pus și ventilat de către anii începători în presă periodica mai de multe ori, s-au cercetat multe puțini și cauzele micsiorii locuirilor romani, s-au cautat uneori și midiulocile de a întimpina reulu, dără unu respuns care se satisfacă pe deplin, se poate da numai după unu studiu aprofundat, ajutat de o experientă facuta cu anii întregi în regiuni cătu mai multe, locuite nu numai de romani curati, ci și în cele locuite amestecat cu alte poporatini heterogene.

Mai de curențu a pusă acăsta întrebare în diariu nostru rev. sa domnului protopopu J. Marcu din orașul Satmaru în Ungaria, indigandu totodată și unele cauze ale impușcării, precum și căteva midiuloci de indreptare.

Punem si noi din nou această întrebare; premittemu inse din capulu locului, că nu ne simtim în condițiuni de a da cestionei o deslegare demnă, de importantă ei nici chiar atunci candu ne-ar prisosi timpu că se facem studii statistice din cele mai minutișe. Se mai ceru aci inca si alte studii si alte sciintie spre a judeca în cunoștința de lucru despre vitalitatea unui popor, a unei rasse de omeni. Poterile generatore, desvoltarea sau scaderea si chiar paralizarea loru totală depindu dela o multime de condițiuni atâturi essentiali cătu si accidentali. Unele din cele esențiale sunt adeverate misterii, din care cauza ele au si intratu si au remasă mii de ani la cele mai multe popoare ethnice din străvechime în sferă de activitate a popilor; în grija loru a fostu lasata supraveghierea propagarei omenești; din acea grijă a trecutu o parte considerabilă si in testamentul vechiu la evrei, din care cauza si popii loru trebuia se fia insurati, pentru că se aiba ocazie a cunoște din propriu experientă totale misteriile casatoriei, transformările si totale crisele prin care trecu fetii pâna în momentele nascerei si după aceea mai multe septembani si luni. Din testamentul vechiu au trecutu căteva misterii si in ritulu bisericei christiane, precum e de ex.

scoterea femeii la biserică numai după 5 septembani, comand'a secreta ce se mai dă la multe popoare de către preoți în scaunul marturisirei pentru abstinția în dile de postu și la dile mari, cum si alte misterii de acestea, care totu au scopul de a propaga si a conserva generatiuni cătu se poate mai sănătoșe si vigoroșe. De altumomentre cele două biserici mari christiane au ridicat insusi contractul bilateral alu casatoriei in intregimea sa la rangu de misteriu, de sacramentu si a sciutu forte bine pentru ce face asia si recunoscere importantă suprema pentru omenime. Cresceti si ve inmultiti că nasipulu marei, s'a disu in carunt'a vetustate, carea daca ar fi cunoscutu de ex. teoriile unui Malthus, Schopenhauer si ale scolei loru, le ar fi declarat de scările omenești smintiti, daca nu si de o adeverata infamie.

Dăru unde este locul acilea de a discuta cestioni delicate de natură a acestora? Asia noi ne vomu margini astădată se mai aratam unele cauze cunoscute si noile că impedecări de multirea omenești si anume de acelea, care au predominat si mai predominesc anume la nefericitul nostru poporu mai multu decătu la alte popoare conlocuită. După ce vomu cunoște pe totu sau pe cele mai multe, atunci ne va fi permisă si noile a întreba, că de ex. pentru ce rass'a pură magiara se multiesc si mai puțin decătu cea romană, pentru că chiar acă multire puțina a magiilor că rass'a, este numai la parere, este iluzoria, fiind că renegatii sunt cu totul de alta rassă, totodată si de altu caracteru forte differitoru, din alu carui amestecu, infiltrare, inoculare va esi mai curențu sau mai tardu alta rassă asia numita de mestici care nu va mai fi magiara.

Si fiind că generatiunea omenește nu este de durată buna-ora numai că a paselor de casa, trebuie se luam la unu locu celu puținu trei generatiuni sau ceva preste 100 de ani, una cu altă, pentru că se cunoștem bine, daca unu poporu se multiesc elu din sinesi sau daca scade la numeru. Aceasta regula este a se observa in casulu de față cu atâtua mai virtosu, cu cătu avemu la probe de ajunsu atâtua in archivele tieriei, cătu si in scrieri publicate, din care se vede că popoare

de alte limbi, magiari, sasi, serbi au strigat fără desu, pâna mai de curențu, că romani se multiesc preste mesura, spre reulu celoră, cum credeau ele. Pe cătu cunoștemu noi ministrul Trefort a fostu celu de antai care inainte paremi-se cu patru ani petrecându in Banatul a disu si scrisu, că numerul romanilor scade tare, era dela conscriptiunea din 1880 începă acăsta opinione a inceputu a se lati si asupra celorul alti romani. In totu timpul cătu amu statu sub gubernul austriac se credea si afirmă, că numerul romanilor cresce preste totu cu exceptiune numai de Bucovina unde scaderea era invederata inca de inainte cu treidieci de ani si de atunci neincetatu. Pentru ce romani se se fia multitu mai inainte, era de către anii începă se scada?

Inmultire sau scadere, noi luam ambele acestea alternative numai de hipoteze, care astăptă se fia confirmate in regulă, era deocamdata formulam in intrebarea numai asia: Pentru ce se inmultiesc generatiunile la romani in proporțiunea poterei productive date loru dela natură? era la acăsta vomu responde in altu Nr.

(Va urmă.)

Resoluțiile votate la întrunirea deputaților nemți din Pragă.

Cehisarea justitiei si a administratiunii in partile germane ale Boemiei, inceputa cu ordonanta asupra limbei si urmata de atunci cu multa inversiunare, care pare destinata a pune basele pentru realizarea statului cehu, a condus la o mare ferbere printre poporatinea germană din Boemă. Ea cere din ce in ce cu mai mare staruntia se fia lasata a se desvolta in pace si se i se protege viața ei natională printre despărțire a administratiunii Boemiei, care, scapandu pe Germanii din Boemă de orice siluare in privința limbei, le va asigura niște funcționari de originea loru si in același timp scapa unitatea Austriei de pericolul ce ii vine din partea statului cehu. Deputatii poporului german din Boemă declară că acăsta cere este drăptă si că se poate indeplini fără o schimbare

sale trupe ar stă de multu in campulu de luptă; dara consiliul meu lă retinutu; pentru că aci nu poate fi vorba numai de gloria principelui si a armatei, ci si de viitorul tieriei, care lău alesu de Domnul alu seu. Eu credu Maiestate, că nu'm este mie a face acestu viitoru dependent dela eventualitatele sentimentelor nobili, si de aceea eu am aflatu că trebuie se' mi trag sam'a cu condițiunile cerute de o politica consecută si entuziasmulu eroicu alu Domnului meu se'lu moderndiu. Astadi luerulu stă altumomentre; astadi nu se va mai putea dice, că noi ne aparamu numai puru si simplu fruntriele noastre; astadi mică România are se aruncu unu pondu pretiosu i disculu cumpenei față Icu marea Russi'a, astadi potem castigu o garantie sigura a viitorului pentru sangele fililor tieriei noastre, căci astadi ajutoriul nostru este de valoare mare si va trebui se fia pus in cumpana atunci candu se va decide pretilu victoriei."

La acestea principale Carolu: "Maiestatea Văstra veti recunoște că domnul Brăteanu are dreptu. Daca eu asiu fi numai simplu principe, eu m'asius rogă pentru unu locu onorificu in sirurile armatei Văstre; eu inse am luat marea responsabilitate pentru tineră care m'a facutu principe alu seu si sunt datoriu se'i asigură viitorulu ei."

Imperatul aruncă o cautatura binevoitoare asupra nobilei fețe a principelui agitat fără in sufletulu seu.

"Altetă Văstra aveți dreptate," disse imperatul. "Asia dara inainte de a mai vorbi despre operațiunile noastre militare, avemu se regulam basele unei alianțe stabile intre Russi'a si România si, mai adăose cu unu semnu de o ironia fină pe buze, "dn. Brăteanu va avea bunatate că se ne spuna aceleia condițiuni."

"Acelea sunt simple," respunse Brăteanu, "si ele resultă din impregiurările actuale. România este saraca, armat'a ei s'a întintiatu cu fatige si sacrificii, si i lipsesc ici-colo materialul de resboiu."

(Va urmă.)

Foisiore „Observatoriul”.

Episoade din pregiulor Plevnei dela 1877.

(Imperatul Alexandru II. Carolu I. Marele duce Nicolae. J. Brăteanu).

(Urmare.)

Generalul Nepokoycinski aruncă o cautatura pe chartă si dise;

Precum mi s'a raportat mie, capulu armatei romanesci stă la Corabia nu departe de Nicopol. Inaintandu de acolo corpurile romanesci voru luă poziție mai de a dreptul la Grivitia si acolo se voru alătură la corpulu alu patrulea."

La acestea principale Carolu observă într'un ton usior: "Acăsta este una din pozițiile cele mai importante si mai grele, căci de inaintea Grivitiei stă redută cea mai tare a sânturilor turcescii; eu insemnă me bucuru că trupelor mele li se asemnă acelu locu periculosu si de onore, ei intra odihniti, si este cu dreptu, că loru se li se încredează partea cea mai grea a laborei."

Atunci faci' imperatului se înrosi puținu; era marele duce Nicolae muscându'si mustetile dise:

"E de regretat, că armat'a romană intra numai acumă in luptă; daca s'ar fi întemplatu acăsta mai inainte, pe candu Osman pasia eră inca la Vidinu, atunci totu acăsta acțiune nu ar fi impeditat inaintarea noastră la Plevna."

Ochii principelui se inflăcară, insemnă a nu apuca se respundea elu, incepă domnul Brăteanu cu vocea sa clara si agera:

"Maiestatea Sa imi va permite se respundiu pentru prea gratiosulu meu princip, pentru că densul imi facu onoreea că se mi asculte consiliul meu, de aceea si este datoria mea că se desvoltă politică de pâna acum a tieriei noastre, care a decisu asupra ţinutiei armatei romanesci si adaose cu vocea apasata, se o si apere, daca va trebui."

Pe candu imperatulu isi razimă capulu pe mana, Brăteanu continuă: "România in acestu resboiu este aliatul firesc alu Russiei unita cu acăsta prin necesitatea de a combate pe unu vrasmăsiu comunu; dara poziția vastei Russiei differe de condițiunea micii României; căci pe candu Russi'a chiaru si după o campanie perdută isi va conservă totuști loculu seu intre poterile mari europene, problemele României sunt rezervate viitorului si înplinirea acestora depinde dela bună voință a marilor poteri. Russi'a voiesc se castige multu, si candu vei căută, ea poate se pierde puținu; România pune in jocu existența sa, ei insemnă este permisă că se facă acăsta fară o garanție cătu se poate mai buna pentru unu castigă sigură."

Atunci marele duce Nicolae, intrerupendu dise: "Si ore amicizia Russiei nu este ea o garanție că cea dorita?"

Brăteanu se plecă si respunse cu barbatia si linistită: "De sigur Altetă imperială. Dara ori-ce amicitia si ori-ce alianța trebuie se fia basata pe prestațiuni reciproce, daca este că ele se fia durabile si folositore. Pâna acum intre Russi'a cea mare si intre mică România nu a esistat ecuilibru dreptu. Daca noi amu fi refunuti pe Osman-pasia la Vidinu pe locu, pe candu armatele russesci ar fi înaintat triamfatorie la Constantinopole, atunci usioru s'ar fi potutu dice, că noi ne amu fi aparatu numai fruntriele noastre, căci adeca lumea judeca adesea despre cei mici usioru; si asia se poate că după victorie sangele romanescu verusat nu ar fi fostu prețuitu după adevărată lui valoare."

Atunci imperatulu dise cu vocea apasata: "Russi'a niciodata nu va uită pe amicii sei."

Principale Carolu puținu cam confusu lasă ochii in pămentu, era Brăteanu continuă totu cu liniste de mai inainte:

"Maiestate! Gratiosulu meu Domnul a fostu convinsu despre acăsta. Elu este ostasiu si se trage dintr-o casa, alu carei nume la însemnatu istoria pe multe campuri glorioase de batalii; daca Inaltimă Sa ar fi ascultat de sentimentul seu, atunci elu cu bravele

Ori-ce inserate,
se platește pe serie său linia, cu litere merunte garmondu, la primă publicare căte 7 cr., la a două si a treia căte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la țesaurul publicu.

Prenumeratiile se potu face in modulu celu mai usior prin assemnatii postei statului, addressate de a dreptul la Redactiunea Diariului
"Observatoriul" in Sibiu.

a constitutiunii precum si făra sacrificarea minoritatilor naționale în partile micșore ale Boemiei. De aceea ei se vedu indatorati, mențiindu-si cererea de a se recunoaște limbă germană că limba de statu pe toate terenurile vietiei publice și pastrandu fără nici-o rezerva solidaritatea cu Germania din Austria în toate acțiunile politice, se lucrează spre ajungerea scopului, că:

a) Se se aprobă în Reichsrath și în Landtag boemianu cererea pentru o despartire administrativă a Boemiei, după o analogie a secțiunilor scolare, prin stabilirea de circonscripții administrative și juridice cătu se va putea mai egale și printre organizare a instantelor existante de a două clasa corespondentore cu acea despartire.

b) Se se aduca cătu mai curendu în desbatere propunerile de multu presintate în cameră deputatilor și studiate, și care sunt privitor la ordonanța în privinția limbii și la limbă oficială a statului.

A două rezoluție:

"In considerația, că, de o parte, esirea deputatilor germani din corporile reprezentative, nu poate fi privită și tractată că obiectul unei programe politice, ci numai că un act de absolută trebuință, de alta parte inse esirea pretinsă din Reichsrath trebuie să fie privită că o afacere care privesc intr'unu chipu însemnat unitatea Germanilor din Austria, apoi otarirea în privința' trebui rezervată decisiunii totalitatiei germanilor cari se află prin corporile reprezentative."

A treiă rezoluție:

"Cetăținea convocării unei intruniri se lăsa pe sămă capetenilor germane din Boemia cu insarcinarea de a se pune în această privință în acord cu conducătorii din Viena."

Francia și China.

Paris, 29 Noiembrie. Comisia insarcinată cu studierea creditului pentru Tonkin, a ascultatueri diminetia pe ministrul Ferry, Campenon și Peyron. Dn. Ferry comunica memoriu chinesu și respunsulu Franciei. Comisia aproba în unanimitate respunsulu și nu crede către trebuința de a trata cestiuenea în camera mai nainte de a veni în desbatere creditulu, și ea face această din doue motive:

1. Fiindu-că nu există nici-o ruptore diplomatică și negocierile urmărești încă și acum.

2. Fiindu-că gubernul a promis se publică în "Cartea galbenă" atâtă memoriu cătu și respunsulu seu.

Memoriu chinesu dice că Francia a impus Anamului unu tractat nedreptu, care calca în picioare drepturile Chinei. Afara de această ea a patrunsu în Anamu și arata intenționea de a lăua Bacu-Ninhulu, care este cheia imperiului chinesu. Cu toate acestea Chin'a doresce a mărtine relații pacifice; dar trupele chineze vor fi nevoie a se opune la ori-ce atacu. Spre a evita ori-ce versare de sânge, Chin'a face apel la tradițiunile de onore și de lealitate ale Franciei și ar regretă casulu în care ar fi nevoie se facă a i se respectă drepturile.

Responsulu Franciei amintește că a declarat în totudeauna că nu voiesc să-i anescă nici Anamulu nici Tonkinulu. Singurul scopu al tractatului dela Hue este de a preciza tractatul dela 1874. Spre a putea intari protectoratul asupra Tonkinului, Francia a credut că e folositor de a ocupa Sontay și Bacu-Ninhulu; niciu nu se poate opune insa la unu aranjeament echitabil pe nisice base de care Francia nu s'a lapadat nici-o deta și care sunt prevedute în tractat.

Dn. Ferry declară comisiunii că a adresat o nota marchisului Tseng, prin care propune a se dă siefilor militari depline puteri speciale spre a stabili unu acord. În conformitate cu aceste depline puteri, Chin'a va predă în modu pacificu admiraliului Courbet, sub rezervă unei viitoră intelegeri, localitatele Sontay și Bacu-Ninhulu, și după aceea se va putea negocia pentru unu aranjeament definitiv. Această nota a lui Ferry se incrucează cu o scrisoare a marchisului Tseng, care constată prezenta de trupe chineze în Tonkin, fără a spune locul unde se află. După aceea marchisulu Tseng respinge propunerea lui Ferry: totuși se crede că elu a facutu acastă fără că se fi acceptat mai întâi instrucțiuni dela Peking.

Admiralul Peyron declară că n'a primitu nici-o nouă telegramă dela admiraliului Courbet, ale carui operațiuni său au inceputu său voru începe forte în curendu. Ultima depesă a admiraliului Courbet dice, că si-a terminat concentrarea spre a ataca Bacu-Ninhulu. Dn. Peyron crede că ad-

miralul Courbet a voită se acceptă sosirea vaporului de transport „Correge,” care ii ducea 600 soldați. Acestu vaporu trebuie să fi sosit adă în portul dela Along. Dn. Peyron declară că a lasat dui Courbet o deplină libertate și că se poate avea totă incredere în prevederea și energia lui.

Comisia care a tîntuită la 2 ore o a două siedintă, a votat cele noue milioane cerute de guvern și a declarat, că mai nainte de a spori acestu creditu, este bine să se acceptă relații dela admiraliului Courbet.

Corespondențe particolare ale „Observatorului.”

Maramuresiu, Noiembrie 1883.

Cu bucuria ve facu cunoscătu cumă în 16 Noiembrie st. n. s'a constituită reuniunea invetigatorilor romani gr.-cat. din Maramuresiu, luându parte la adunarea constituitoare la 40 de docenți și preoți.

Dupa cetere statutelor aprobatelor de înaltul ministeriu s'a purcesu la alegerea oficialilor reunioanei și anume de președinte s'a alesu: preav. onor. dn. Michael Kókényesdi vicariul Maramuresiului, de vice-președinte m. o. dn. Titu Budu parochu-protopopu în S. Siugatagu, de primu-notariu dn. Petru Cupea docente în Calinescu, de vice-notariu dn. Augustin Popu docente în S. Siugatagu; de cassariu dn. Ioan Gibanu docente în Apisa de midilucu; de controlor dn. Dionisiu Veresiu docente în Apisa de diosu; de bibliotecariu dn. docente Ioanu Munteanu din Slatina, apoi s'a mai alesu 12 membri ordinari și 6 suplenti în comitetul reuniunei, aceștia toti docenți.

Si astu-feliu Maramuresiul are două reuniuni, una acastă a docenilor, a două cea a promovarei culturii poporului care a si zidită unu edificiu pomposu pentru fioriul convictu alu studentilor miseri marmatiensi.

Dé bunulu Dumnedie că ambele se prosperedie spre inaintarea binelui poporului romanu din Maramuresiu.

Numai puçinu zelu si vointă firma si vomu poté inaintă multă forte multă, mai alesu zelu si vointă se poftesc dela clerulu din Maramuresiu, dela acelu clerus care n'are lipsa se bata la usile nimenei că-ci poate trai din venitele ce i dă poporulu, si rea vă si sörtea lui daca va uită că totu ce are dela poporu are, si că acelu poporu e romanu.

Si este sperantia că acestu clerus nu isi va uită datorintele sale, si gresielele trecutului le va sterge cu isbandile viitorului.

Că-ci éta si acuma cu apropierea alegorilor municipali multi fi ai poporului romanu privesc cu speranță către clerulu romanu din Maramuresiu.

La noi se ascăpta cu cea mai mare inordare rezultatul alegorilor municipale, deoarece în contra v.-comitelui betranu Vasiliu Mihálka a pasită ablegatulu Gavriliu Várady, care asia se vede a jocată totă cartile si acuma o aruncă cea de pe urma după postulu destulu de grasu de vice-comite; partidul lui cum se aude cresce, o parte din unguri si o mare parte din ruteni a datu man'a cu elu, reesiva sau ba e secretulu dilei de 20 Decembrie. Ce se tîne de noi romanii din Maramuresiu scimă că si de ar ajunge densulu la potere nu ne ar merge mai bine decătu pâna acumă, de nu mai reu, din care cauza parera romanilor e: că se se sustină si votisidie pe lângă vice-comitele Mihálka sub conditioane daca densulu va promite că nu va dă inițiativa la cause cari interesează în genere romanitatea orii in specie pe noi din Maramuresiu fără a ne consulta mai întâi pe noi, si acastă speram că o va face, că-ci si după comedie cu anatemisarea memorandului din Sibiu s'a convinsu că eră mai bine a se consultă cu noi, că atunci n'ar fi patită necasul ce la ajunsu; speram apoi si acea cumă daca ilu vomu partini se remana in oficiul seu, vomu poté reesi cu candidatul nostru roman la oficile comitatense, pâna ce din contra dela Várady nu potem speră nimică, era pentru unu alu treilea se dicu romanu cu a noastră 100—120 de voturi nu potem face partida nouă.

Apoi vice-comitele Mihálka nici că e omu reu față de romani, numai e betranu si se lăsa condusul de comit. supremu Lonyai; daca acuma vede si betranul vice-comite cumă nu e ceva placut servitulu de a scôte castanele friste pe sămă altora.

Dreptu aceea speram, că realesu fiindu va pune mai multu pondu pe nația romana si nu va urmă orbesce comitelui supremu Lonyay.

Pecatele totudeauna se potu curati cu pocaintia buna.

Dé Ddieu se fia acastă asia si la noi.

Unu Maramuresianu.

Deva, 29 Noiembrie 1883.

I. Nimicu nu caracterizează mai lămpede pe individ, decătu stilul, din stilu se poate vedea lamurită, modul de cugetare, principalele profesioni, si tendințele nutrite de scriitorul, precum si studiul de cultura si urbanitate in care se află respectivul.

Totu stilul este, care dovedește pâna la evidență si gradul de sciuntia si cunoștința ale scriitorului, atâtă pe terenul literar, cătu si pe celu politicu.

Daca vomu aruncă o privire, si numai fugitiva asupra diurnalisticiei ungurești, numai decătu ne vomu poté convinge, că astăzi aproape nici cu unu Unguru nu mai poti să de vorba, nici nu poti discuta seriosu si cu sangre rece nici-o cestiuene vitală, carea atinge de o potrivă interesele ungurești, că si pe cele romanesce; de ora ce sionismulu, acastă hidra turbata, o-vei vedea figurandu mai in totu locul, astu-feliu, incătu omulu, adeverat patriotu, carui intru adeveru i zace la inima

fericirea tieri, vrendu-nevrendu, trebuie se vina la conchiziunea fatală: că astăzi este imposibilu de a potă tractă seriosu cu Unguria.

Fiindu scopul acestor renduri, a contribu în cătu-va la lamurirea tñutei si conduitei romanilor din comitatul Huniadului, de astă-data, ne vomu ocupă specificu numai de acestu comitat si propriamente de afacerile referitoare la procesim'a alegere de funcționari municipali.

Romanii din acestu comitat, interesandu-se si de sărăcia loru si dorindu, că comitatul se aiba baremu in viitoru o administratiune buna, său celu puçinu mai buna decătu pâna acum, s'au incercat a se organiza si disciplină, in cătu cu potenția este, in impreguiarile de față si intre marginile legei; si totă acțiunile loru le-au facut pe față, la luminăa dilei si publicatu in calea diurnalisticiei.

Cu toate aceste, unii din bunii nostri compatrioti privilegiati, nu suferă, nici nu concedu, că cineva poate se fă bunu patriotu, si daca nu apartine "strălușitei" ginte magiare; cu deosebire renumitul președinte de pe lângă tribunalul regesc din Deva dr. Solyom Fekete Ferenc cu partisianii lui, au aruncat si aruncă totu felul de invective in contra Romanilor, atâtă in adunările de comitat, cătu si in diurnalele ungurești; timbrandu-i de Daco-Romanisti, resvreitorii, agitatori in contra statului ungurescu si de conspiratori cu strainii si altele multe; ar trebui o brosura întrăga, său unu dictionarul ungurescu, că se se poate insira totă acestea in unu limbajul demn numai de scriitorii loru.

Mai adauge la acestea, colosală ignoranta observată de diurnalistică magiară, față cu situația, in carea se află Romanii, si facă de conduită loru politica. Ei (ungurii) absoluto nu sciu face deosebire exactă intre passivitatea Romanilor față de cameră din Budapest, si intre activitatea desvoltată totudeauna in municipii. Si aci trebuie se accentuezi, că acăză diferenția, nu numai nu vrău se o cunoscă, ci absolutamente nu o cunoscu.

Spre a dovedi acastă din urma assertiune, este de ajunsu se me provocu la unu articol din "Ellenzék" scrisu si subscrisu de insusi redactorele acelu diurnal "Bartha Miklós," amintit in unu numeru trecutu alu "Gazetei," si la primul din "Pesti Napló" din 24 Noiembrie a. c. Nr. 323.

Că unu corolariu fidulu alu celor afirmate, éca ce aflam in citatulu numeru din "Pesti Napló":

"Din punctu de vedere alu istoriei universale, noi amu disputat totudeauna necesitatea unei strinse alianțe intre Maghiari si Romani. Ne-amu bucură, daca acastă o-ar prevede si Romanii (Oláhok). Tîntuiti intre 80 milioane de slavi septentrionali, si intre 10 milioane de slavi meridionali, siese milioane*) de Maghiari si siepte milioane**) de Romani, numai astu-feliu voru poté aperă independentia loru, daca voru tñne la olalta si nu voru irumpe unii in contra altora. Dara acastă inzadaru o predicam noi Daco-Romanilor. Ei nu observă istoria dreptulu publicu si pe celu internationalu, ei voiesc o Romani'a mare si o Ungari'a mica; ei vrău se cucerescă patri'a nostra, vrău se atfie pe poporul nostru, vrău se se deslipescă de către noi. A se aliă cu acestia este cu nepotinția."

"Si Romanii cei mai periculosi pentru noi, nu sunt in București, ci in Ardealu, că-ci acelora le poruncesc regele Carol si ministrul seu Brăteanu, cari cu placere tinu cu noi, dara acestia nu se supunu nimerui."

"Acum, daca Romanii ardeleni, cu ocazia alegorilor municipali de functionari municipali si mai tardi cu buna séma si cu ocazia alegorilor de deputati, voru esi din passivitate: nu scimă, daca avem se ne bucuram de acastă aparitie, său ba?

Că-ci noi ne amu bucură sinceru, daca acastă ar insemnă reconciliare (impacarea) cu statul magiaru si cu institutiunile acelui.

Nimene dintre noi nu se opune alipirei Romanilor către națiunea magiară si către unitatea de stat magiaru ci din contra vomu primi cu bucuria, (acastă alipire), fără că se pretendem sacrificarea proprietălor naționalității. Le amu dice, se damu man'a, daca amu fi convinsi, că ne voru primi cu sinceritatea impacătoarea noastră drăpă. Numai patriotismul se fia comunu si ne vomu intilege.

Si in altu locu:

"Nu voim municipiuri naționale, ci administratiune buna in numele statului magiaru."

"Daca spre acestu scopu s'au aliatu Maghiari si Romanii, că fi si cetățieni egalu indreptatiti ai aceleiasi patrie, nu poate se aiba nimene, nici-o obiectie. Libertatea este comuna, precum si dreptulu de alegere. Daca scopulu ar fi legalu si modalitatea concordia, nimene nu s'ar bucură mai multu decătu noi. Numai cătu — in Ardealu — acastă o consideram de excepție si chiaru pentru acastă ceremu explicarea activitatii."

Precum se vede, din aceste citate se potu face deduciuni si bune si rele; daca unu lucru se constata pâna la evidentie; lipsa de seriositate pentru o impacare cu Romanii; si apoi lipsa de a cunoscă esactu pe Romanii, raportele loru si politică professata de ei.

Dupa cătu scimă noi, nici-unu popor, nici-o naționalitate de pe teritoriul regatului St. Stefanu, n'are unu program politici mai claru, mai lamurit si mai explicit, decătu Romanii. Nimicu din partea Romanilor, nu se face in ascunsu; toate sunt puse, cu cea mai mare sinceritate si seriositate, in Memorialul conferintiei din 1881, a delegatilor romanii; prin urmare a cere o explicare a activitatii, nu este nici mai multu, nici mai puçinu, decătu o colossală ignoranță.

Că-ci Romanii au decretat si incătu au potutu insiste teroristilor, corupționilor, amenintărilor si

*) Ceva mai puçinu.

**) Ceva mai multi.

intimidatorilor de totu soiulu, esercitate asupra poporului romanu, intr'un modu neertat, au observat re-sistenta passiva eschisivu numai fața cu cameră deputatilor; in municipie si in comune inse au fostu totudeaua in activitate.

Deci nesinceritatea si neclaritatea se potu contestă dar fața cu Romanii, nu.

Daca vomu merge inainte de asta nu mai multu, decât cu patru-cinci septemani, vomu gasi in diurnalele unguresci cele mai grosolane si neomenose inventice la adresa Romanilor din România, cu deosebire a lui Brăteanu, dicând că „tote inspiratiile Romanilor din Ardealu, vinu dela București si anumitu dela J. Brăteanu, acestu inamicu neimpacatu alu Magiarilor si alu statului ungurescu.“ Acuma inse, stramutandu făia, afirma, că „Romanii cei mai periculosi nu sunt in București, ci in Ardealu.“

Intrebamu acum: unde este logică si consequentia? si totuodata ne permitemu o rogare bunilor nostri compatrioti; se ne spuna cu numele, conumele si positiunea sociala, cari sunt Romanii, cari conspira cu strainii si apoi mai intrebamu, candu Ungurii au intinsu dréptă loru Romanilor? si cu ce felu de condituni?

Eu unul n'am nicio cunoștință despre asia ceva si nici nu potu crede, se se fi intemplatu vr'odata.

Altmintrea eu asiguru pe fratii Unguri, de si — nu sunt autorisatu de nimene, — că: pe bas'a egalitatii de dreptu, Romanii in totu momentulu sunt gata de a da man'a cu Ungurii; din motivele produse de „Pesti Napló;“ dura cu pretiul de a'si sacrifică, său de a renunță la drepturile loru, nationali, niciodata. Clara pacta, boni amici.

(Va urmă.)

Despre penalitatile la Romani in timpulu lui Mateiu Basarabu si lui Vasile Lupu.

(Urmare si fine).

Domnu primu-presedinte Adolf Cantacuzino a respunsu in modulu urmatoru:

Domnule procurorul generalu.

Daca este adeveratu că istoria dreptului constituie unu studiu plinu de utilitate si de interesu, căta insa se marturisim că tabloului trecutului juridicu alu poporeloru adesea-ori ne patrunde de o adâncă durere. Aceasta a fostu impressiunea care am simtit'o candu, adineaura, ve ascultam desvaluindu, cu acelu neobositu amoru ce'lui aveti pentru adeverulu istoricu, crudimile infioratore care in alu XVII secolu se savirsea in Francia in numele legilor penale. In fața atatoru atrocitatii suntemu nevoiti se recunoscemus cătu de adeverate sunt cuvintele lui Rosi: Les législateurs ont joué au plus méchant et au plus féroce avec les malfaiteurs.

Dar care pote fi caus'a atatoru atrocitatii?

Öre ömeni din alu XVII secolu francesu (acelu secolu atatu de civilisatu in cătu a meritatu că istoria se'lui numesca „Secolul celu mare“) erau prin natur'a loru mai rei de cătu noi ömenii din alu XIX secolu, cari remanemu uimiti in fața atatoru crudimi legale? Nu credem. Adeverata causa este că in acele timpuri societatea, ori-cătu de inaintata ar fi fostu, nu descoperise inca adeveratele base ale dreptului de a pedepsi. Victimă a unor eroi seculare, ea intrebuintă acele crudimi credințu-le necessarii pentru indeplinirea scopului justitiei umane. In adeveru, legiuitorii din vîcurile trecute, in locu de a intemeia dreptulu de a pedepsi pe necesitatea ce are societatea de a se conservă si de a'lui margini in cerculu acelei necessitati, au crediut că acelu dreptu este o consecintia fatala a principiului de espiatiune, a acelui principiu de justitie absoluta care cere că reulu se fia resplatit prin reu. Convinsi in sistemulu loru orgoliosu că societatea este instrumentulu resbunarei Dumnediesci, ei au infinitat, sub nume de pedepsi, o multime de torturi, unele mai barbare de cătu altele si le au aplicatu la o multime de fapte cari ori-cătu de immorale, ori cătu de nereligiose ar fi fostu, nu aduceau insa nicio perturbare ordinei sociale.

Din nefericire Vasile Lupu si Mateiu Basarabu nu s'au ferit si nu puteau se se ferescă de a cadea in acele erori; că toti legiuitorii din timpurile loru, au avutu si ei pericolosa ambitiune de a stabili in aceasta viatia si pe acestu pamantu unu adeveratu infernu da espiatiune; de aceia vedem pe acesti doi domni pedepsindu intr'unu modu teribilu o multime de gresielii sau, mai bine dicendu o multime de pacate care ori-cătu de ruginiose ar fi fostu nu atingeau drepturile nimanaia si, prin urmare nu cadeau sub isbirea pedepselor sociale; exemplele cari le ati citat, domnule procurorul generalu, sunt destulu de decisive in aceasta privintia că se me scutescă de a cita altele.

Aruncandu-ne ochii asupra pedepselor vedem in legiurile acestor doi domni o multime de crudimi infinitate sub nume de pedepsi, injositoré pentru demnitatea umana, cu totulu nefolositore pentru conservarea societatiei; bataia, confiscarea, taerea

nasului, scoterea ochilor, taerea mainilor, taerea limbei . . . si, de asupra loru, mörtea prin taerea capului, prin turnare de plumbu topit in gura, prin ardere in focu, prin tiépa, prin spandiu-ratore . . . mörtea sub formele sale cele mai oribile, distribuita cu o prodigalitate nespusa.

Dar se ridicam privire de asupra acestui tristu spectacol, si daca se pote, se uitam macelarile calailorui lui Vasile Lupu si lui Mateiu Basarabu, aducendu-ne aminte că, doi secoli in urma, blanda România, luandu o generosa initiativa, s'a pusu in capulu natiunilor civilisate a abroga, cu desavirsire, pedeps'a mortiei.

Daca nu putem vedea in Vasile Lupu si in Mateiu Basarabu nisce novatori bine-facetori in materie penală; daca nu putem vedea intr'insii de cătu nisce simplii traducetori din grecesce in romanesce a Basilicaleloru, trebue insa se marturisim că, prin aceasta simpla traducere, Vasile Lupu si Mateiu Basarabu, gratie inprejuruariloru in cari o au facutu au dobendit unu titlu eternu la recunoscinta Romanilor. In adeveru, candu acesti doi domni se suira pe tronu, limb'a slavona se introduce in justitie precum se introduce in intréga administratiune. Basilicalele se aplicau, insa sub form'a unoru traductiuni facute in limb'a slavonesca, slavonismulu, care coprinse sferile oficiale ale societatiei, amenintia se coprindia intréga societate romana. Mateiu Basarabu si Vasile Lupu vediura pericolulu, si acesti doi eroi cari, tota viatia loru, luptara vitejesce pe campurile de batae unulu in contra altuia, amendoi se intelnira intr'o cugetare pentru a sdobi currentulu slavonescu care ne cotropise; instrumentulu celu mai puternicu de care s'au servitul pentru a combatte reulu si a'lui distrugere a fostu promulgarea in limb'a romanescă a acestor doue legiuiri, cari astu-feliu, in mare parte, au fostu caus'a că a scapatu nemul romanescu din naufragiulu ingrozitoru ce'lui amenintia.

Anulu judiciaru 1883—1884 este deschis.

Expoziția de electricitate dela Vienă.

(Urmare).

In interiorulu rotundei, la parteru si in dreptulu transeptului de nordu se afla pavilionul turcescu, in care directiunea telegrafilor otomane a expusu mai multe sisteme telegrafice in susu in Turcia, intre cari si un telegrafu sistemul Hughes, imprimandu telegramme in limb'a francesa si turca.

Acum avem se percurgemu pe rendu cele trei lungi galerii cari incongiōra rotund'a despre estu, nordu si vestu. Sudulu este ocupatu de camere de locuinta, de multimea birourilor administratiunei publice si de unul din restaurantii expoziției.

Jumetatea galeriei de estu, si anume partea despre sudu, este ocupatu de teatrul. Acesta este luminat cu 900 lampi incandescentia, sistemul Swan de 20 luminari fia-care, construite in Londra; ele primescu curentul electricu dela o masina cu currenti alternativi a lui Ganz din Pest'a, care pote alimenta pana la 2000 lampi candu lucrézia cu tota puterea, si este pote cea mai mare masina in tota expoziție. Aceasta masina este cupelata de a dreptulu cu unu motoru cu vaporu de 150 cai si dă unu exemplu frapantu de o masina, pote, cea mai puternica care exista, care dă efectele luminoase cele mai mari, si cu tota astea currentul electricu alu ei are asia puçina tensiune, in cătu pote cineva se atinga cei doi reofori ai ei fără se simtia aproape nici cea mai mica comotiu.

Representatiunile acestui teatru (baletu) presinta in sine puçinu interesu. Importanța cea mare consta intru familiarisa lumea cu unu localu publicu, si anume scena, luminata cu lampi de incandescentia. Instantaneitatea cu care se face intunericu sau lumeniu cea mai intensiva in sal'a spectatorilor sau pe scena, schimbare placute si instantane de intensitate si de coloare a luminei, apoi lips'a de ori-ce pericolu de explozii sau de incendiu, lips'a de ori-ce infectiune a aerului din sala, desvotarea fortea mica de caldura produsa de aceste lampi, constituise caractere nepretiuite ale luminei electrici, intrebuintiate mai alesu in locale unde aglomeratiunea lumeni este mare. Trebue se adaogam, că pe scena mai erau disponibile, afara de lampile de incandescentia, inca câteva lampi puternice cu acu voltaicu pentru diferitele productiuni ce s'ară simti intrebuintia a face pe scena.

Representatiunile erau scurte, inse lumea a intielesu importantia si agrementulu loru, in cătu teatru era visitatu de fia-care sera, la cele trei representatiuni, la 7, 8 si 9 ore sé'a de preste 1000 persone.

In aceeași sala a teatrului se dau pe fia-care di de doue ori, la 3 si la 4 ore dupa amédia, represen-tatiuni scientifice poporare cu unu microscopu electricu de dimensiuni gigantice, construitu de Ploess din Vien'a, si marindu de 10,000 ori liniaru, adeca la 100.000,000 ori in suprafația.

Si aceste productiuni erau din cele mai instructive pentru publicu.

Totu in aceea sala se dau in timpulu expoziției cursuri populare sciaticice, negresitu relative la electricitate, de diferiti inventati germani, francesi, sau englesi.

In jumetatea a dou'a a acestei galerii de estu si unu coltui din galeria de nordu sunti spuse salonele, sau cum le numescu acolo „les Interieurs“, camere splendidu

mobilate si splendit luminate, reprezentandu salone de primire, sali de mancare, bucătării, cabinete de studii sali de tablouri etc., cu scopu de a studia aspectul ce presinta aceste locale luminate cu lampi de incandescentia. Luminatul electricu a avut si aci celu mai mare successu, cum se scie in parte si din alte ocazii si din expoziția electrica dela München de acum unu anu.

Intréga galerie si aceea de vestu pe trei parti, de impreuna si cu transeptele loru, coprindu unu numeru fără mare de motoru cu gazu si cu abur, precum si unu numeru imensu dinamomachine de tote sisteme possibile; asemenea se mai afla aci si alte obiecte cari au raportu directu sau indirectu cu productiunea si usulu electricitatii, precum sunt curele, strénguri, organe de machine, bai galvanoplastice etc.; expunerea amenuntiata a totalorui machinelor ne ar duce prea departe; ne multiamu a cunoscere pe cele mai principale.

Brand si Lhuillier din Brünn: unu motoru cu vaporu, cu pressiune inalta, de 60 cai, pune in miscare dinamomachinele cari lucrézia la tramvaiul electricu.

Brukner, Ross si Consortium din Vien'a: mai multi motori cu aburi, mai multe dinamomachine si lampi electrice cu arcu; intre altele lucrézia la transportul electricu alu carbunilor necessari machinelor.

Wirth din Londra: unu motoru cu vaporu, sistemul Armington, misca sipte dinamomachine Gramme ale societati Gramme cari lumină 27 lampi Cance de căte 350 luminari.

Societate anonyme d'electricité din Paris brevet Gérard; vreo 12 dinamomachine, lampi electrice de totu felul, telefoni, telegrafi, baterii secundare, masina cu vaporu de iută mare, pentru a fi cuplate directu cu dinamomachine.

Compagnie continentale Edison din Paris: trei dinamomachine mari, unu motoru Armington cu vaporu, lampi de incandescentia Edison etc.

The international electric company (mai inainte numita Brush-Company): o imensitate de dinamomachine, unele pentru 40 lampi mari cu arcu si cu tensiune mare; o masina Ferranti de o iută extraordinaire pentru currenti alternativi; lampi cu arcu, lampi de incandescentia. sistemul Lane-Fox, acumulatori etc.

(Va urmă.)

Sciri diverse.

— (Necrologu). Dela Paris a sositu scirea că Basile Boerescu, eminentulu juris-consultu, distinsulu economistu, oratorulu de prima ordine, savantulu professoru si ilustrulu advocatu a murit la „Grand Hotel“ afandu-se in drumu spre Cannes, unde plecase pentru a'si cauta sanetatea. Memoria acestui barbatu de renume istoricu va fi neuitata!

Ambele camere ale parlamentului Romaniei au sistat siedintiele loru pentru trei dile in semnu de dolu si au votat că remasitile pamentesci ale ilustrului defunct se fia aduse dela Paris si inmormentate pe spesele statului.

— (Necrologu). George Popu, contorul la perceptoratulu regiu ungurescu de dare in Deesiu in urmă unui morbu indelungat a incetat din viația in 27/15 Novembre 1883 la 1/24 ore dupa a. m., in etate de 39 ani.

Cu anima franta de adunca dorere incunoscintiada despre aceasta pierdere ireparabila, inconsolabilă soția Otilia Cupsia in numele seu si a unicului fiu Juliu; a tatalui repausatului Cosma Popu, a sororii Pelagia Popu maritata Constantin Popu; a socrilor repausatului Sigismund Covaci, soția Rosalia Salmayer si fi acestora, a afilioru: George Ratiu si fiu, Adalbert Salmayer si famili'a sa, precum si a numerosilor cumnati si cumnate, nepoti si nepoți.

Remasitile pamentesci ale defunctului s'au inmormentat dupa ritulu gr.-cat. dela locuinta sa din strad'a Codrului (cas'a Stefanu Ratiu Nr. 89) in cimitirul „Rózsahegy“ din locu la 29 l. c. 2 ore d. a. La care solemnitate funebrala toti consangenii, colegii, amicii si cunoscutii a luat parte.

Deesiu, in 27/15 Novembre 1883.
Fia-i tierin'a usiora si memoria eterna!

— (Unu duelu teologicu). In fie care anu, la Rom'a, candu sosesc vremea esamenelor colegielor teologice, se da in desbaterea elevilor tese a caror discussiuni se facu in presintia supremului pontefice, adi Papa Leonu XIII, care de multe ori pune si elu unele cestiuni.

Pentru acestu felu de duelu teologicu se alegu patru din cei mai de frunte elevi, dintre cari doi defendori si doi arguentes ai tesei.

Tes'a pura anulu acesta in discussiune a fostu: De operationibus divinis circa creaturas. Intre sustinitori erau unu Canadianu si unu Germanu, elevi ai colegiului urbanu pontificalu, era intre combatenti tenerulu Dimitrie Radu, Romanus Transilvaniensis dupa cum e trecutu in list'a disputantilor, elevu alu colegiului greco-rutenu, si unu Spaniolu.

